

การศึกษาวិเคราะห์ศีลในสามัญญผลสูตร
An Analytical Study of Sila in Sāmaññaphalasutta

ปณายุธ จานรโต, Panayut Thanarato¹

E-mail: mahapranayut@gmail.com

Received: March 6, 2021 Revised: March 12, 2021

Accepted: May 12, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศีลในสามัญญผลสูตรนิพนธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของสามัญญผลสูตรเพื่อศึกษาศีลในสามัญญผลสูตร เพื่อวิเคราะห์ศีลในสามัญญผลสูตร มีระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า สามัญญผลสูตรเป็นพระสูตรที่ 2 ในคัมภีร์ที่หมณิกาย สิลขันธวรรคพระสูตรต้นตอปฏิภาณกล่าวถึงผลของความเป็นสมณะ ประโยชน์จากการดำรงเพศสมณะ การบำเพ็ญสมณธรรม เป้าหมายเพื่อฝึกอบรมตน มีการสำรวมกาย วาจา และใจ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ศีลในสามัญญผลสูตร จุลศีล ศีลที่มีระดับพื้นฐาน ที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน เพื่อขจัดอกุศลอย่างหยาบ มัชฌิมศีล ศีลที่มีระดับกลาง ที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน มีความละเอียดขึ้นมาจาก มหาศีล ศีลที่มีระดับสูงสุด ที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน และเพื่อเป็นการขัดเกลาจริยวัตรให้มีความละเอียดปลอดจากอกุศลอย่างยิ่ง เพื่อยังประโยชน์แก่การดำรงสมณเพศ ศีลในสามัญญผลสูตร สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของนักบวชที่มีวัตรปฏิบัติจริยวัตรในการดำเนินชีวิต การเลี้ยงชีพ

คำสำคัญ: (การศึกษาวิเคราะห์), (ศีล), (สามัญญผลสูตร)

¹สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ tipitaka Studies Palisuksa Buddhagosa Campus Nakornphathom, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Abstract

The article was part of thesis entitled “An Analytical Study of Sila in *Sāmaññaphalasutta*” containing the following objectives, to study structure and contents of *Sāmaññaphalasutta*, Sila or disciplines in *Sāmaññaphalasutta* and to analyze Sila in *Sāmaññaphalasutta*. It was qualitative research with documentary type. The findings were that *Sāmaññaphalasutta* appearing in the second discourse of *Dighanikaya*, *Silakhandavagga*, *Suttantapitaka* explains the fruits of a recluse being, benefits of being recluse, worldly renunciation, the aims of self-training through bodily, verbal and mental appeasing in both of principle and practice. In this discourse, the Buddha classified precepts in to; *Culasīla* or the basic disciplines which everyone should follow strictly for rough defilements restrains, *Majjhimasīla* or middle contains the codes of deeds which are higher than the first one and refine bodily condition, speaking and thought from defilements, and *Mahāsīla* or supreme discipline or precepts referring to the best discipline which purifies all acts from unwholesomeness aiming to gain the benefits of recluse being. From analysis, it illustrates the situations, condition of the recluse’s way of life, roles, conducts and their earning living.

Keywords: (Discipline), (*Sāmaññaphalasutta*), (*Majjhimasīla*)

1. บทนำ

การบวชในพระพุทธศาสนา ตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมเพื่อต้องการจะพ้นทุกข์ และกระทำให้แจ้งพระนิพพาน ข้อนี้เป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาโดยตรง ผู้เข้าบวชในพระพุทธศาสนาแม้ว่าจะดำเนินปฏิบัติยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง แต่ได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาอย่างน้อยก็ได้ชื่อว่า เป็นการสร้างอุปนิสัยสมบัติที่จะเป็นมูลฐานให้พ้นทุกข์ได้ในที่สุด อีกประการหนึ่ง การบวชถือเป็นประเพณีของพระพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ตกทอดสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล ผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา มักมุ่งหวังให้บุตรหลานของตนได้บวชเรียนเป็นทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา หรืออย่างน้อยที่สุดให้ได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ในการที่จะอยู่ครองเรือนให้มีความสุขในวันข้างหน้า เมื่อไม่อาจอยู่ครองเพศบรรพชิตได้ แม้จะบวชตามประเพณีหรือบวชเพื่อมุ่งหวังให้พ้นทุกข์ ผู้ที่บวชเข้ามาสู่เพศบรรพชิตย่อมต้องตระหนักว่าเป็นผู้มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ เป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไป ฉะนั้น จึงต้องมีศีล มีวินัย เป็นข้อยึดถือปฏิบัติที่ต่างจากประชาชน จะเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม และจริยธรรม ควรที่จะให้ความเคารพได้อย่างแท้จริง จึงจะเป็นที่ตั้งแห่งการศรัทธาน่าเลื่อมใส เคารพกราบไหว้ของคนทั่วไป ตามธรรมดาของสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ สิ่งใดมีคุณอนันต์ สิ่งนั้นมักจะมีโทษมหันต์แฝงอยู่เป็นของควบคู่กันไป แต่การเป็นนักบวชที่บริบูรณ์บริสุทธ้อย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา จะบังเกิดแต่ผลดีเท่านั้น ไม่มีผลร้ายหรือเป็นโทษเลย

ในปัจจุบันสังคมแตกต่างไปจากสมัยพุทธกาล อีกทั้งบริบททางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเป็นอยู่ของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย วิธีการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ต้องโอนอ่อนผ่อนตามบริบททางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างไปจากสมัยพุทธกาล ทั้งนี้ทั้งนั้นพระสงฆ์ยังคงดำรงความเป็นสมณะอยู่ ซึ่งตามความหมายดั้งเดิมจริง ๆ แล้ว “สมณะ”² ซึ่งหมายถึง “ผู้สงบ” หมายถึงนักบวชทั่วไป แต่ในพระพุทธศาสนา ท่านให้ความหมายจำเพาะหมายถึงผู้ระงับบาป ได้แก่พระอริยบุคคล และผู้ปฏิบัติเพื่อระงับบาป ได้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นพระอริยบุคคล น่าเลื่อมใส น่าศรัทธา มีวัตรปฏิบัติควรแก่การนับถือ แต่ความหมายของคำว่า “สมณะ” ในพระพุทธศาสนามีความลึกซึ้งกว่าความหมายเดิมมาก เพราะผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นสมณะนั้น ต้องเป็นพระอริยบุคคล ตัดกิเลสตัณหา ระงับบาปกรรมได้ทั้งสิ้นทั้งปวง

เพราะฉะนั้น การศึกษาถึงข้อวัตรปฏิบัติของสมณะ³ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา จึงเป็นการสร้างแนวคิดหรือจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่คนในสังคม ที่จะต้องหันมาช่วยกันให้ความสนใจ

² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 28, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, 2559), หน้า 401.

³ ม.มู. (ไทย) 12/438/468.

และหาแนวทางในการที่จะป้องกันรักษาพุทธศาสนา ให้มีความมั่นคงถาวรและมีคุณค่าเป็นที่เคารพ
แก่คนในสังคมได้อย่างแท้จริง เพราะการคงอยู่ของ “สมณะ” ในพระพุทธศาสนา ตามเจตนารมณ์ที่
ถูกต้องและแท้จริงของธรรมวินัยนั้น จะต้องอาศัยความคิดเห็นที่ดี และประกอบกับความเห็นหรือ
ความเข้าใจที่ถูกต้องและชอบธรรม ตามธรรมวินัยของพุทธบริษัททั้ง 4⁴ จึงจะสามารถทำให้
พระพุทธศาสนา มีความมั่นคง และสามารถที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้อีกยาวนานจนครบตามคำพุทธยา
กรรม โดยอาศัยพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบของสมณะ และมีธรรมวินัยเป็นเครื่องคุ้มครอง หากนักบวช
ในศาสนาของพระองค์ ประพฤติตนอยู่ในความเป็นสมณะ หรือเข้าใจในข้อประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้
เข้าถึงความเป็นสมณะได้อย่างถูกต้องแท้จริงแล้ว คำสอนที่ดีความดีโดยคลาดเคลื่อนไม่ตรงตาม
เจตนาอันแท้จริงของพระพุทธศาสนาก็จะยังไม่เกิดขึ้น หรือไม่ได้รับความนิยมนเทากับพระสัทธรรมที่
เกิดจากคำสอน อันบริสุทธิ์ที่ตรัสออกจากพระโอษฐ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้น
เป็นผู้ซึ่งละเว้นจากความชั่วทุกอย่าง มุ่งกระทำแต่ความดี มีความสำรวมระมัดระวังในเรื่องความชั่ว
ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความชั่ว การที่พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวนานมาได้มั่นคงจนถึงทุกวันนี้ ก็
โดยที่พระสงฆ์ทุกรูปได้ตระหนักและประพฤติตามพระธรรมวินัยพร้อมทั้งปฏิบัติตามระเบียบแบบ
แผนของพระสงฆ์ด้วยดี เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับจารีตประเพณี
กิจวัตรและมารยาทของพระสงฆ์ จะได้ไปปฏิบัติอย่างถูกต้องและยังสามารถแนะนำพระภิกษุสามเณร
ที่อยู่ในความปกครอง ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ได้อย่างต้องถูกต้องตั้งมาต่อไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้เขียนไว้ในพุทธธรรมว่า “คำว่า สมณะ หมายถึง
“สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดธรรมเหล่านี้ รู้ชัดเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่านี้ รู้ชัดความดับ
แห่งธรรมเหล่านี้ รู้ชัดทางดำเนินถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้ ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล
จึงควรแก่การยอมรับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และยอมรับได้ว่าเป็น พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และ
จึงได้ชื่อว่า ได้บรรลุประโยชน์ของความเป็นสมณะ และประโยชน์ของความเป็นพราหมณ์ ด้วย
ปัญญา”⁵

ดังนั้น แนวทางการศึกษาเรื่องดังกล่าว จึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความน่าสนใจที่จะขยาย
ความคิดเห็นนี้ออกไป เพื่อให้ได้คนที่สามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่สังคมได้ รวมทั้งเป็นที่น่าเชื่อถือ
และไว้วางใจได้ว่า จะเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมและจริยธรรม ควรที่จะให้ความเคารพได้อย่างแท้จริง และ
แนวทางในการศึกษาเรื่องนี้ ยังไม่มีปรากฏกว้างขวาง ต่อศาสนิกชนที่เป็นชาวพุทธมากนักจึงควรที่จะ
ศึกษา เพื่อที่จะได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของนักบวช ในพระพุทธศาสนาต่อไป ผู้ศึกษา
จึงมีแนวความคิดเห็นที่จะทำการศึกษาค้นคว้า เรื่องการศึกษาในด้านเชิงวิเคราะห์ ความประพฤติ
ปฏิบัติของสมณะที่ปรากฏในสามัญผลสูตรว่า มีหลักคำสอนที่จะทำให้ทราบถึงผลหรือประโยชน์ที่

⁴ อจ.จตุกก. (ไทย) 22/201/343.

⁵ ส.ช. (ไทย) 17/167/113, ชุ.อิติ. (ไทย) 25/271/299.

เกิดจากการดำรงเพศเป็นสมณะอย่างไร รวมทั้งทราบถึงความเหมาะสม ต่อการวางตนหรือข้อประพฤติปฏิบัติตนของนักบวชในพระพุทธศาสนาด้วยว่า ควรที่จะวางตนเช่นไรจึงจะเหมาะสมและควรแก่สมณะสารูปของตน โดยผู้ศึกษาได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะในสามัญญผลสูตร” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

- 2.1. เพื่อศึกษาความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของสามัญญผลสูตร
- 2.2 เพื่อศึกษาศิลปะในสามัญญผลสูตร
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์ศิลปะในสามัญญผลสูตร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร และมุ่งศึกษาข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ในสามัญญผลสูตร ความเป็นสมณะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา พร้อมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์

1.4.2 ขอบเขตด้านเอกสาร

แบ่งเป็น 2 ลักษณะตามการสืบค้นข้อมูล และลำดับความสำคัญของเอกสารดังต่อไปนี้

1) เอกสารปฐมภูมิ ศึกษาพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสามัญญผลสูตร อรรถกถาหนังสือ โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสมณะในสามัญญผลสูตรศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในพระไตรปิฎก และอรรถกถา ฎีกา รวมถึงเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) เอกสารทุติยภูมิ ทำการศึกษาจากหนังสือที่เกี่ยวข้องในสามัญญผลสูตร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ เอกสาร ตำราวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นผลงานของท่านผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับ

4. ผลการวิจัย

ความเป็นมาโครงสร้างและเนื้อหาของสามัญญผลสูตร ผลการศึกษาพบว่า สามัญญผลสูตรเป็นพระสูตรที่ 2 ในคัมภีร์ที่ขนิภาย สีลขันธวรรค พระสูตรต้นตปิฎก ว่าด้วยผลของความเป็นสมณะ คือ ประโยชน์ที่จะได้จากการดำรงเพศเป็นสมณะ หรือบำเพ็ญสมณธรรม สมณะ หมายถึงผู้ที่มุ่งแสวงหาความหลุดพ้นของบุคคลทุกศาสนา เพราะส่วนใหญ่ผู้ที่มุ่งแสวงหาความหลุดพ้นนี้ มักจะ

เป็นผู้ที่มีลักษณะที่สงบเรียบร้อยนั่นเอง แต่ในทัศนะของพุทธปรัชญาแล้วกลับมีเหตุผลและวิธีการคิดที่ต่างไปจากแนวคิดของลัทธิหรือศาสนาอื่น⁶ พระเจ้าอชาตศัตรู พระราชาผู้ครองกรุงราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ ทรงมีความกระหายใคร่รู้อย่างยิ่งถึงผลดีของความเป็นสมณะที่เห็นได้ในปัจจุบัน จึงเสด็จตระเวนไปถามเจ้าลัทธิต่าง ๆ ในแคว้นมคธนั้น แต่ได้รับคำตอบไม่ตรงคำถาม เหมือนถามถึงเรื่องมะม่วง แต่ได้รับคำตอบเป็นเรื่องขนุน จึงทรงกังขาอยู่ในพระทัยตลอดเวลา ครั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ไปประทับ ณ สวนอัมพวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ ซึ่งหมอสึกโกมารภัจจ์ถวายเป็นสังฆาราม พระเจ้าอชาตศัตรู จึงเสด็จไปเฝ้าทูลถามปัญหานี้อีก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสตอบเป็นข้อ ๆ รวมทั้งหมด 14 ข้อ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 หมวด คือ หมวดที่ 1 ทำให้ผู้บวชสามารถยกฐานะทางสังคมสูงขึ้นจากเดิม คือ แม้แต่ผู้ที่มีฐานะเดิมต่ำต้อยในสังคม เช่น เป็นทาสเป็นกรรมกร หรือเป็น ชาวสวน ชาวนา ก็พ้นจากความเป็นทาส เป็นกรรมกร หรือ เป็นชาวสวน เป็นชาวนา ได้รับการเคารพยกย่องและการปฏิบัติด้วยดีจากชาวาสทั้งหลาย รวมกระทั่งพระมหากษัตริย์ หมวดที่ 2 ทำให้ผู้บวชมีโอกาสอบรมจิตใจเป็นสมาธิสูงยิ่งขึ้น จนกระทั่งบรรลุฌานที่ 1 ถึง 4 ตามลำดับ ซึ่งทำให้สามารถละกิเลสอย่างกลางได้ หมวดที่ 3 ทำให้ผู้บวชซึ่งบรรลุฌานแล้วสามารถบรรลุวิชชา 8 อันเป็นหนทางไปสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง⁷

คำตอบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 14 ข้อ ใน 3 หมวด ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า การที่พระภิกษุที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุเอง

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเลื่อมใสในพระธรรมเทศนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปฏิญาณพระองค์เป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดพระชนมชีพ แล้วกราบทูลขอขมาในการที่ทรงปลงพระชนม์ชีพพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระบิดา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสรับการขอขมานั้น

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จกลับแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ถ้าพระเจ้าอชาตศัตรูไม่ปลงพระชนม์พระบิดา ก็จะได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระโสดาบันในคำคืนนี้”

การศึกษาสามัญผลสูตรนี้ นอกจากผู้ศึกษาจะได้รับความรู้ ในด้านพระธรรมวินัยแล้ว ยังจะได้ข้อคิดต่าง ๆ อีกเป็นอเนกประการ ซึ่งอาจกล่าวโดยเนื้อความพอประมาณได้ต่อไปนี้

ด้วยจากสามัญผลสูตรนี้ เราสามารถแบ่งคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติของพระภิกษุที่ดีในพระพุทธศาสนาออกได้เป็น 3 วาระหรือระดับได้ คือ

วาระหรือระดับในการประพฤติปฏิบัติที่ 1 ด้วยคุณลักษณะของพระภิกษุที่ศีลส่วนเบื้องต้น

⁶ ดร.วิเชียร แสนมี, แนวคิดเรื่องสมณะที่ปรากฏในสามัญผลสูตร, *วารสารธรรมทรรศน์*, (ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม 2559), หน้า 245.

⁷ ที.สี. (ไทย) 9/บทหน้า/25.

6) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ คือ ไม่ปล่อยใจให้เลื่อนลอยหรือเพลอสติไม่อยู่กับตัว

7) เป็นผู้สันโดษ พระภิกษุผู้สันโดษจะต้องมีความพอใจตามมีตามได้ ไม่เที่ยวออกปากขอร้องโน้มน้าวจากญาติโยม หากพระภิกษุเป็นผู้สันโดษ ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ทั้งยังทำให้จิตใจคลายจากความกังวล และความยึดมั่นถือมั่น สามารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ได้โดยง่าย

8) ละนิเวศน์ได้ 5 อย่าง ส่วนในข้อนี้แม้เป็นเรื่องภายในจิตใจ เฉพาะตัวพระภิกษุเองก็ตาม แต่ก็อาจสังเกตได้จากวัตรปฏิบัติหรือการแสดงออกของท่าน เช่น ไม่แสดงความโกรธความเกลียดบุคคลอื่น ไม่แสดงความหุดห่อแท้หรือเปื้อนหน่ายชีวิต ไม่แสดงความลึงเลสงสัยพระธรรมวินัย เป็นต้น หากแต่พระภิกษุผู้เป็นผู้ที่มีวัตรปฏิบัติ สงบสำรวม อาจหาญ ราบรื่น อิ่มเอิบในธรรม สามารถให้กำลังใจ หรือชี้ทางสว่างให้แก่ฆราวาสได้

9) บรรลुरुปฌาน สำหรับเรื่องนี้คงเป็นสิ่งที่รู้ได้ยาก เพราะหากพระภิกษุบอกเล่าถึงคุณวิเศษเหล่านี้ของตน ก็จะเป็นการผิดพระวินัย

เนื่องด้วยเหตุอย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนานั้น ถือว่าใจคนเราสำคัญยิ่งนัก ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า” ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงเน้นการพัฒนาจิตใจ ด้วยการเจริญภาวนา ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่จะทะลอมใจให้อยู่หนึ่งใจให้สงบ ณ ศูนย์กลางกาย ถ้าใจเราหยุดนิ่ง แน่นแน่นที่ศูนย์กลางกายได้เมื่อใด เมื่อนั้นใจก็จะประภัสสร คือ สว่างโพล่ง ภิกษุรูปใดที่มีใจสงบ สว่างในขั้นต้น ย่อมหมายความว่าท่านละนิเวศน์ อันเป็นกิเลสอย่างกลางได้แล้ว สามารถบรรลुरुปฌานขั้นต้นได้ ถ้าท่านสามารถพัฒนาให้ใจสว่างขึ้นอีกได้ ก็ย่อมบรรลुरुปฌานขั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับได้ต่อไป

ศิลปะในสามัญญผลสูตร ผลการศึกษาพบว่า จุลศิลป์ (ผู้มีศิลปะถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจริยศิลป์) ศิลปะอย่างเล็กน้อย หมายถึงศิลปะที่มีระดับพื้นฐาน ที่ควรประพุดึงตเวน เพื่อขจัดอกุศลอย่างหยาบ เช่นการงดเว้นจากฆ่าสัตว์ เป็นต้น

จุลศิลป์นี้ คือศิลปะที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในพรหมชาลสูตร (เถรวาท) โดยทรงเตือนมิให้โกรธเมื่อมีผู้ติเตียนพระรัตนตรัย มิให้ยินดีหรือหลงเมื่อมีผู้สรรเสริญ แล้วตรัสว่า คนอาจกล่าวชมเชยพระองค์ด้วยศิลปะ 3 ชั้น คือศิลปะอย่างเล็กน้อย (จุลศิลป์) ศิลปะอย่างกลาง (มัชฌิมศิลป์) และศิลปะอย่างใหญ่ (มหาศิลป์)

มัชฌิมศิลป์ (ผู้มีศิลปะไม่ทำลายพีชคามและภุตคาม) ศิลปะอย่างกลาง หมายถึงศิลปะที่มีระดับกลาง ที่ควรประพุดึงตเวน มีความละเอียดขึ้นมาจากจุลศิลป์ เช่น เว้นจากการการเล่นต่าง ๆ การร้องรำทำเพลง เป็นต้น รวมถึงขัดเกลาภายใน วาจา ใจ ที่ปลอดจากอกุศลอย่างหยาบแล้วให้ละเอียดผ่องใสยิ่งขึ้น เช่นเมื่อกดเว้นจากการพูดปด, พูดส่อเสียดให้แตกกัน, พูดคำหยาบ ๆ และพูดเพื่อเจ้อ ดังที่ปรากฏในจุลศิลป์แล้ว ก็ควรเว้นจากการพูดหลอกลวง พูดเลียบเคียง เป็นลำดับต่อมา เป็นอาทิ มัชฌิมศิลป์นี้ คือศิลปะที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงในพรหมชาลสูตร (เถรวาท) โดย

ทรงเตือนมิให้โกรธเมื่อมีผู้ตีเตียนพระรัตนตรัย มิให้ยินดีหรือเล็งเมื่อมีผู้สรรเสริญ แล้วตรัสว่า คนอาจกล่าวชมเชยพระองค์ด้วยศีล 3 ชั้น คือศีลอย่างเล็กน้อย (จุลศีล) ศีลอย่างกลาง (มัชฌิมศีล) และศีลอย่างใหญ่ (มหาศีล) โดยทรงชี้ว่า พระองค์ปฏิบัติศีลเหล่านี้จนเป็นที่สรรเสริญของชาวโลก และศีลเหล่านี้จะเป็นแนวทางการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ได้ปฏิบัติต่อไป

มหาศีล (ผู้มีศีลไม่เป็นหมอหายโศคลง) มหาศีล แปลว่า ศีลอย่างใหญ่ หมายถึงศีลที่มีระดับสูงสุด ที่ควรประพฤติถึงดเว้น และเพื่อเป็นการขัดเกลาจริยวัตรให้มีความละเอียดปลอดจากอกุศลอย่างยิ่ง เพื่อยังประโยชน์แก่การดำรงสมณเพศ โดยทรงเตือนมิให้ภิกษุทั้งหลาย เว้นจากดำรงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ คือถ้อยคำที่พระไม่ควรพูด จึงจัดเป็นติรัจฉานกถา คือถ้อยคำที่ขวาง หรือขัดกับสมณสารูป และวิชาที่ขวาง หรือขัดกับความเป็นพระ

ศีลที่เป็นหลักความประพฤติของพระภิกษุซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแจ่มแจ้งไว้ในพระสูตร บางพระสูตรและเนื่องจากมีรายละเอียด มากมาย พระธรรมสังคาคาจารย์จึงจัดเป็น 3 หมวด และตั้งชื่อหมวดเป็นสามประเภท ตามลำดับโดยพระสูตรแรกที่กล่าวถึงศีลชุดนี้คือ พรหมชาลสูตร พระพุทธองค์ตรัสให้รู้ถึงสิ่งที่ ปุณฺณนํมา กล่าวสรรเสริญพระองค์เรื่องความมีศีลนั้น แม้ว่าจะเป็นเรื่องพื้นฐาน แต่เป็นเรื่องที่ ลึกซึ้งในการที่นำมาสรรเสริญพระพุทธองค์ได้ถูกต้อง ซึ่งบัณฑิตจะพึงรู้ คือการที่ทรงมีพระปัญญาที่ทำให้ข้ามพ้นทิวฏฐิที่ผิดทั้ง 62 ประการ ส่วนในพระสูตรนอกนั้น การตรัสศีล ชุดนี้เพื่อให้เห็น ลำดับการปฏิบัติของบุคคลที่มีศรัทธาออกบวชแล้วว่าจะดำเนินก้าวไปอย่างไร โดยเริ่มด้วยเป็น ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล สාරวมอินทริย ประด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ เมื่อพร้อมอย่างนี้แล้ว ก็เจริญสมาธิ จนเข้าถึงจตุตถฌาน แล้วโน้มจิตที่เป็นสมาธิแล้วนั้น ให้มุ่งไปเพื่อญาณทัตตะ แล้วก้าวไปในวิชา 8 ประการ จนบรรลุอาสวักขัยญาณในที่สุด⁹

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ศีลในสามัญญผลสูตร ผลการศึกษาพบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสรุปเรื่องความถึงพร้อมด้วยศีลว่า “ภิกษุใด เป็นผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยศีลทั้ง 3 อย่าง คือ จุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีลนี้ แล้วย่อมได้รับอานิสงส์มากมาย ที่สำคัญคือ เป็นผู้ที่ไม่มียัยใด ๆ มากล้ำกราย เปรียบเสมือนกษัตริย์ผู้กำจัดอริราชศัตรูหมดสิ้นแล้วย่อมไม่ประสบภัยทั้งปวง จากภายนอก ส่วนภายในจิตใจนั้นเล่า ย่อมรู้สึกลสงบ สบายใจ ปราศจากความเดือดร้อนกระวนกระวาย จุลศีลและมัชฌิมศีลนั้น มีความสัมพันธ์กับปาฏิโมกขสังวรศีลและอาชีวปาริสุทธิศีล ส่วนมหาศีลนั้นสัมพันธ์กับอาชีวปาริสุทธิศีลโดยตรงทีเดียว เมื่อสมณะปฏิบัติตามจะบังเกิดความนับถือเลื่อมใสอย่างยิ่ง สมควรแล้วที่พึงได้รับการเคารพกราบไหว้ด้วยความเคารพอย่างสนิทใจ มิใช่เพียงปฏิบัติตามมารยาทและประเพณี จุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล 1) สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของนักบวชที่มีวัตรปฏิบัติจริยวัตรในการเผยแผ่ การดำเนินชีวิต การเลี้ยงชีพที่แตกต่างกัน 2) สะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นอยู่

⁹ รมดา พ้าภियो, ศีลในพรหมชาลสูตร: ศีลเพื่อชีวิตที่งดงาม, วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, (ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม – มิถุนายน 2563), หน้า 32.

ของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในสถานการณ์ที่บีบคั้นด้วยความขัดแย้ง 3) สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นของพระพุทธเจ้าที่แตกต่างไปจากสมณพราหมณ์กลุ่มอื่น ๆ 4) สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องใหญ่มีโทษหนัก รักษาอย่างละเอียดยากนั้น ถือว่าเป็นเรื่องง่ายสำหรับพระพุทธเจ้า ส่วนเรื่องเล็กมีโทษเบาคนรักษาอย่างละเอียดง่ายนั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญของพระพุทธเจ้าที่ทรงไม่ทำเช่นนั้นได้

5. บทสรุป

สามัญญผลสูตรเป็นพระสูตรที่ 2 ในคัมภีร์ที่สมณิกาย สีลขันธวรรค พระสูตรต้นตปิฎก กล่าวถึงผลของความเป็นสมณะ ประโยชน์จากการดำรงเพศ การบำเพ็ญสมณธรรม เป้าหมาย เพื่อฝึกอบรมตน มีการสำรวมกาย วาจา และใจ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ศิล ในสามัญญผลสูตร ทรงตรัสถึง จุลศิลป์ หมายถึงศิลปะที่มีระดับพื้นฐาน ที่ควรประพฤติถึงวัน เพื่อขจัดอกุศลอย่างหยาบ มัชฌิมศิลป์ หมายถึงศิลปะที่มีระดับกลาง ที่ควรประพฤติถึงวัน มีความละเอียดขึ้นมาจาก จุลศิลป์ ระดับขัดเกลากาย วาจา ใจ ที่ปลอดจากอกุศลอย่างหยาบแล้วให้ละเอียดผ่องใสยิ่งขึ้น มหาศิลป์ หมายถึงศิลปะที่มีระดับสูงสุด ที่ควรประพฤติถึงวัน และเพื่อเป็นการขัดเกลากจรียวัตรให้มีความละเอียดปลอดจากอกุศลอย่างยิ่ง เพื่อยังประโยชน์แก่การดำรงสมณเพศ เว้นจากดำรงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ถ้อยคำที่ไม่ควรพูด จัดเป็นติรัจฉานกถา ถ้อยคำที่ขวาง หรือขัดกับสมณสาธูป วิเคราะห์ศิลปะในสามัญญผลสูตร สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของนักบวชที่มีวัตรปฏิบัติจรรยาวัตรในการเผยแผ่ การดำเนินชีวิต การเลี้ยงชีพที่แตกต่างกัน ความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในสถานการณ์ที่บีบคั้นด้วยความขัดแย้ง ลักษณะเด่นของพระพุทธเจ้าที่แตกต่างไปจากสมณพราหมณ์กลุ่มอื่น ๆ เรื่องใหญ่มีโทษหนักรักษาอย่างละเอียดยากนั้น ถือว่าเป็นเรื่องง่ายสำหรับพระพุทธเจ้า ส่วนเรื่องเล็กมีโทษเบาคนรักษาอย่างละเอียดง่ายนั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญของพระพุทธเจ้าที่ทรงไม่ทำเช่นนั้นได้

6. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ศิลปะในสามัญญผลสูตร จุลศิลป์ ศิลปะที่ไม่ต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาก็สามารถรู้ได้ว่าเป็นความผิด มัชฌิมศิลป์ ศิลปะอย่างกลาง ศิลปะต้องใช้ปัญญาในระดับปานกลางพิจารณา แล้วจึงประพฤติถึงวัน มีความละเอียดขึ้นมาจากจุลศิลป์ เช่น เว้นจากการการละเล่นต่าง ๆ การร้องรำทำเพลง เป็นต้น รวมถึงขัดเกลากาย วาจา ใจ ที่ปลอดจากอกุศลอย่างหยาบแล้วให้ละเอียดผ่องใสยิ่งขึ้น มหาศิลป์ ศิลปะที่มีระดับสูงสุด ศิลปะต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาถึงความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ที่ควรประพฤติถึงวัน และเพื่อเป็นการขัดเกลากจรียวัตรให้มีความละเอียดปลอดจากอกุศลอย่างยิ่ง เพื่อยังประโยชน์แก่การดำรงสมณเพศ โดยทรงเตือนมิให้ภิกษุทั้งหลาย เว้นจากดำรงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ คือ ถ้อยคำที่พระไม่ควรพูด จึงจัดเป็นติรัจฉานกถา คือถ้อยคำที่ขวาง หรือขัดกับสมณสาธูป และวิชาที่ขวาง หรือขัดกับความเป็นพระ

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 28,

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์, 2559).

ดร.วิเชียร แสนมี, แนวคิดเรื่องสมณะที่ปรากฏในสามัญญผลสูตร, **วารสารธรรมทรรศน์**, (ปีที่ 11

ฉบับที่ 3 ประจำเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม 2559).

รมาดา ฟ้าภัยโย, ศิลปะในพระมหาลาสูตร: ศิลปะเพื่อชีวิตที่งดงาม, **วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**,

(ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2563).

